

ILLOBIRA BULTZAKA

- Guk eukera il? Gu euskera iltzen ari gera-
la? Nork esan dik iri orrelakorik? Esan, esan errez
egiten dituk orrelako oiek: arrazoirik eskatzean kon-
tuak...

Onelatsu erantzun zidan, amorrú biziz, ezta-
baida bero batean, orain gutxi lagun batek. Gezurtxo
batekin baretu nezaken nere eztabaida-laguna; baiña
nik erantzun bear izan nion. Ba-dakit lantxo onek -la-
gun ori bezela- norbait baiño geiago zauritu dezakena;
inildu egingo aal naiz, ordea? Ez, euskerak bestela es-
katzen duela uste baidut. Irakurle, adiskideki itz egin
dezagun, Terenzio-ren ura beteko bada ere: Veritas odium
parik.

Euskera illobira bultzatzen ari zaizkigu zen-
bait euskal-idazle, nai dan borondate onenarekin bada
ere. Borondateak egiaren serbitzari izan bear du eta
edozein ezbear zital erakarri dezaiguke bere aurka
dabilenean. Euskal-idazleok egin -eta egiten- ditugun
burugabekeriak tamalgarriak dira benetan... Euskal-jau-
regia edertu ta bikaindu nai izan dugu, eta zeruraiño
jaso dugu (goragi ez ote?); baiña barrua txukun eta
garbi gorde dedin, biztanleak -euskaldunak- uzatu
egin ditugu, eta jauregi dirdaitsua museo biurtzeko as-
moa artu... Ez aal da au negargarria? Euskaldun guzcion-
tzat babes-leku zan eta sukalde epel izan ziteken jau-
regia, museo ixil eta otza biurtzera goaz orainarteko
bideetatik. Euskera-jauregian ez dugu antrixiako irudi,
arri, ezur eta abarrentzako ikusleku txukunik bear, ez;
jauregi-kolkoa bizitzas, lantegiz, laboratorioz, jakin-
tzas bete bear dugu: bizitza, bizitza bear da.

Izkuntza zer da? Lagunurkoari gure barnea erakusteko daukagun bide bat eta bideetan egokien eta errezena. Au ba-diteke perogrullukeri bat izatea; baiña, arren, ez dezagun aaztu. Ori da izkuntzaren leenen jomuga, ortarako sortua baita. Istoria-zear izkuntzak berezitu egin zaikigu. eta erri bakoitzak. eboluziñoa-lagun. bere erritasun ta berezitasunak sendotu dituenen, izkuntza ori bere tu egin du: erritasun berezi ori itsatsi dio bere izkerari. Onegatik, izkuntzen jaiotegunean oinbeste eta ain garbi ez bazan ere, gaurko izkerak bi elburu ditu: gizonaren ideak adierazi ta erriaren nortasuna argitaratu. Baiña izkeren leenbiziko elburua gizonaren zerbitzari izatea da, gero erriarena. Gaiñera, leenengo eginbear orri gaiñki erantzuten badio, gizonak laga egingo du izkuntza, ta orduan ez da erritasuna agertuko duen izkerarik ere izango. Izkuntza bat gordetzeko, ez dago berak gizonari inguratzen dion praktikutasunari begiratzea bezelakorik, Beraz: IZKUNTZAK EZ DU BALIO ABSOLUTURIK; berez ERLATIBUA DA. Izkuntza gordetzeko bere jasoiñak (praktikotasuna, kultura) sendotu ditzagun, ez erromatizismuz (aberzalekeriz?) argaldu ta beratu.

Premisa auei berez darie beste ondore au: EUSKERA KULTURAZ BAKARRIK SALBA DEZAKEGU, ez da bete biderik. Ta kulturak zer esan nai du emen? Kultura, bizitza-praktikutasuna da. Literaturan bi talde bereizi ditzazkagu: gizon konkretuari begiratzen dion literatura-sailla, ta erritasuna sendotuaie ari dana. Leenengo taldean jakintza-liburuak-eta dauzkagu: Deretxua, Mediziña, Filosofia ...; auek praktiku izan nai dute, gizonaren bearrak ase az. Bigarrenen, berriz, literatura utsa sar dezakegu: ertia egin nai du onek, batez ere; baiña erri-nortasunaren seillua idazkietan ezarriaz: es da gizonaren zerbitzari, erriarena baiño. Jakintza-literaturak eguneroko gizonaren bearrak osatu nai ditu; literatura-sailla, ordea, edertasunari begira lilluratzen da. Ura praktikua da, au interesgabea. Eta ez dago zer esanik: gizonak, geroz ta geiago, Praktikutasuna nai du leenen.

ERRITAR EUSKAL-LITERATURAK EZ DU EUSKERA SAI-
BATUKO, geienez ere pittin bat irauaraziko du. (Ta au
esatean, erriarentzat idatzi oi dan literatura uts ori e-
san nai dut). Zergatik? Gizartea praktikutasun ta mime-
tismu batek gobernatzen dutelako. Praktikutasunak: egu-
nean baiño egunean, gizartea kulturazaleago egiten ari
da, baiña kultura ori euskeraz -ez dut oraindik ikasi e-
saten- erabili aal ez badeza, gai oietzaz jardun nai
duenean, derrior erderara jo bearko du. Medikua bere ja-
kintzaz mintza nai danean, erderaz jardungo du, eta ber-
din abogadua, ingenierua, filosofilaria t.a. Erria ere
berebat: zenbat ikasiago izan, erdera geiago bere ezpai-
ñetan, eta binbitartean euskera bazterturik ta mandiora
bidean...Mimetismuak: gizonak beti itxura onez jantzi
nai du bere burua. Gizarte-beeko mailletan daudenek, e-
rritarrek, goikoen -itxura onekoen- jokabideak segi nai
dituzte. Izkuntzak, berriz, berez ez du izen on edo tra-
rrrik, ori mintzatzen dutenek ematen diote. Beraz goikoek
-ikasiek eta aberatsek- erderaz itz egin badezate, ez
dite oiek euskerari prestijiurik emango noski, ta azke-
nik erritarrek -kale ta baserritar- ere ejenplu ori ja-
rraituko dute.

Onela, bada, kulturagabeko izkera illobira do-
a bear-bearrez; kultura sendo bat daukana, berriz, beti
jeikiko da arro. Begira Canadá'ra: atzerritar denak be-
ren izkuntza galdu ta inglesera artzen dute; baiña Pran-
tzi'tik doazeneri etzaie ori gertatzen, kultura aberats
bat duen prantzes-minori bat aurkitzen dutelako. Filipi-
nas'en, berriz, ez da oraindik gaztelerazko kultura sen-
dorik, ta inglesera geroz ta indartsuago doa...Kultura
jori bat sortzen ez badugu, erri-literatura aberatsa i-
zanarren, euskera il egingo zaigu. Lan egin dezagun goi-
tik beera, ez dago beetik gora egiterik-eta.

Ta orainarterakoan zer egin dugu kultura-bide
ontan? Ezerez, esango ote dut? Ezer gutxi beintzat bai,
oso gutxi. Ta lan au nola egin da? Nere ustez -eta ez
naiz bakarrik- gaizki, oso gaizki. Ez dut, au esatean,
idatzi dan dena kondenatu nai, ez, joera berezi bat du-

ten idazki batzuk baizik.

Euskal-idazleen artean, gazteongan batez ere, gertatu dena au da: kultura egiteko preparaziorik ez dugula. Ba-gezekien euskera, ortan bear bada maixu giñan -maixutza ere erlatibua baita-, orregatik euskera, euskera ta euskera eman dugu. Besterik ezean zer egingo genuen, ba? Baiña au ezin ditekera da. Zenbait idazleok euskera purka bat ikasi eta idazteko prest geundela uste izan dugu. Zer idatzi, ordea? Euskera? Onatx izkuntza-formalismua deitu izan dana. Formalismua, berriz, literaturan egin ditekera pekaturik astunenetakoa da: euskera euskeragatik erabili; izkuntza absolututasunez jantzi dugu orrela. Okerrena dana, irakurleek ere berdintsu pentsatzen dute: euskeraz irakurtzean, ez ditekera euskera ikasteko baiña izan, alegia. Aurreko batean ezagun batekin topo egin nuen, eta ni YAKIN'etzaz mintzatzean, onela galdetu zidan: "Ta zuen errebista ori EUSKERA IKASTEKO aal da?" Etzitzaion nunbait euskal-erebista batek bestetarako balio zuenik luruan sartzen.

Nola sortu dezakegu euskal-kultura au? Nolako euskera bear genuke lan ontarako? Ona emen korra. Gaiak GAURKOAK eta euskera ERREZ-ERREZA. Zenbait euskal-liburu klasek idazle geiago dituzte irakurle baiña... Parregarria... Hone ustez, euskalzaleentzat idatzi oi da eta euskaldunok ez dugu ia euskal-kultura idazlerik: euskera, alor ontan, euskalzaleen monopolioa da. Euskalzale auk izkuntza-sibarita batzuk baiña ez ditugu: berentzako bakarrik izango dan euskera aparteko bat nai dute. Ta "apar-kokeri" onekin ez dago euskal-kulturarik eraikitzerik. Kultura egin nai badezagu, irakurleak ugaritu bear ditugu leenen: ta au lortzeko euskera ERREZA bear da: erreza, erreza... Oraintsu euskal-idazle batekin nengoela, eskuartean zeukan errebista batetzaz, irakurtzen zuen galdetu nion: "Ez, egia aitortuko diat -erantzun zidan-, ez bai-tiat ulertzen". Euskera ba-daki, ta idatzi ere ondo txukun egiten du; gaiñera karreraduna da, ta errebista arek eman zezazkioken gaiak baiña goragokoak ere uler zitzazken, ta ala ere etzuen ulertzen "euskal-idazle" aiek

ziotenik... Baiña etzan orretan bukatu; zirikatu naiez zera esan nion:

- Ezin ditekena duk ori. I euskaldun eta euskalzale, beste euskaldun askok baiño euskera geiago dakikana, kulturaz ere or idazten dutenen parekoa, ta ala ere ez duk ulertzen? Beraz, idazle oiek ez ditek ongi idazten.

- Ez, gizona, ez. Oiek euskerazko kultura sortzen ari dituk eta euskera ori berria delako ez diat nik ulertzen, -erantzun zidan oso serioki.

- Polita orixe: euskal-kultura egiten ari dituk eta euskaldunek ez dizkitek ulertzen. Ogeitamar -oinbeste?- irakurlek leitutzen duten lanak nola sortu zezakek euskal-kulturarik?

Ikusia dago, ez da aski idaztea kultura sortzeko; irakurleak bear dira orretarako erruz. Ba-dira gerorako lanean ari gerala esaten dutenak ere. Gerorako... emendik 150 urtera izango diran euskaldunentzat...; baiña orduan -binbitartean euskerazko kulturarik izan ez badugu- euskaldunik izango aal da munduan? Orain, gere idazkiokin, irakurleak suspertu ta ugaritu ordez, urritu ta urrundu baditugu, emendik 150 urtera nun aurkituko ote ditugu irakurle oiek?

Oraingo edadekoekin ez daukagu zer egiñik: lendik euskalzale diranek ortan jarraituko dute; baiña euskera baztertu duten 40 edo 50 urtekoei ez diegu euskerratzekorik eskatuko. Zertarako alperrik itz egin? Gazteongan dago euskeraren etorkizuna; baiña, tamalgarria!, entzun idazle askok zer egiten diguten: euskaldun soilarentzat ULEGARRI EZ DAN EUSKERA EMAN. Ortik jarraitu nai badugu, ixildu gaitezen bein betiko, euskerari egungoko mesedea egingo baitiogu. Ixil gaitezen!

Guziori gertatu zaiguna da au: luzatu diogu euskal gazte jator eta borondate oneko bateri euskal-liburu kulturadun bat, eta bereala borondate on orrek pot egin du: berriro itzuli egin digu liburua. Zer gertatu zaio? Ez duela ezer ulertu, ta onelako liburu bat zertarako irakurri? Oiek ez dira berarentzat idatziak,

euskal-kultura egiten ari baitira (!?) idazle oiek. Eta zenbat eta zenbat onelako...Orra or nola urritzen ditugun euskal-irakurle gazteak.

Kultura-praktikutasunak bakarrik salba dezake gure euskera, ta idazkera ulertezin eta nekezak nola emango ote dio praktikutasun ori iltzear daukagun izkuntzari?

Laburturik: kultura bear dugu; ontarako irakurle ugari bear ditugu, ta ez dago irakurleak ugaritzerik, zenbait idazleen euskera-bidez.

Ba-dakit zer eta nola egin bear genuken galde-tzen duzuna; baiña ortarako ez da emen lekurik, ia beste batean...

Euskal-idazle: IXIL ZAITTE, zure euskera odeitarrez, euskal-irakurleak urritu, ta gure izkuntzari semeak kentzen saiatu nai baduzu. Arren!!!

Intrausti'tar Joseba Ank. ofm.
- Arantzazu'koa -